

TREBALLEM L'ART RUPESTRE LLEVANTI A PARTIR DEL JACIMENT PARIETAL DE CABRAFEIXET, AL PERELLÓ (el Baix Ebre)

Antoni Olmedo Cabello i Marcel·lí Pinyana Edo.
IES Joan Guinjoan de Riudoms.

La present comunicació correspon al CD-ROM que porta per títol "Aproximació teòrica i pràctica a l'art rupestre llevanti". Una proposta didàctica a l'ESO-, els autors del qual són Carme Bernal Mir, Antoni Olmedo Cabello, Josep Pont Terré i Marcel·lí Pinyana Edo, amb la col·laboració de Josep M. Virgili Ortiga i Jesús Tàpia Ruiz, pel que fa a l'assessorament lingüístic i a la fotografia respectivament.

Aquest material és el resultat del treball realitzat per aquest equip de professors coordinat per Marcel·lí Pinyana dins del Pla de Formació de Zona organitzat pel Departament d'Ensenyament de la Generalitat de Catalunya i gestionat per l'ICE de la Universitat Rovira i Virgili durant el curs 2000-01 que n'ha fet l'edició del CD-ROM.

L'experiència s'ha realitzat als centres següents: IES Joan Guinjoan de Riudoms, SES Puig i Ferraté de la Selva del Camp i IES Campclar de Tarragona, havent-hi participat més de dos-cents escolars.

En realitat, es tracta d'una unitat didàctica pensada per a nois/es de primer cicle d'ESO (12 a 14 anys) i més concretament per a alumnes del primer nivell. Aquesta unitat didàctica forma part del material curricular d'obligat compliment a l'ESO en aquest primer cicle i en aquest nivell, segons l'actual organització modular dels crèdits comuns de les Ciències Socials. Tanmateix, també pot utilitzar-se al segon cicle d'ESO, amb alumnes de 14 a 16 anys, com a material d'iniciació en forma de crèdit variable. Tota la unitat està dissenyada a partir d'un enfocament constructivista de l'ensenyament de les Ciències Socials a l'ESO.

Val a dir que en cap cas aquest treball constitueix una proposta tancada i singular sinó ben al contrari: oberta i plural, condicionada al nivell d'aprenentatge dels alumnes, els quals seran els

qui marcaran el ritme de treball i, des d'aquesta perspectiva, serà el propi professor qui triarà, seleccionarà i decidirà les activitats, la temporització, agrupaments, tractaments individuals, etc. que ha de fer.

Com indica el nom, la temàtica d'aquesta unitat didàctica introdueix l'alumne en l'art rupestre llevanti, prenent com a centre d'interès la balma de Cabrafeixet, declarada Patrimoni de la Humanitat, al municipi del Perelló, (el Baix Ebre). En aquesta mateixa unitat, encara que breument es parla de l'art rupestre esquemàtic de la zona levantina, per tal d'establir després possibles similituds i diferències.

També es fa esment de l'art parietal de la zona francocantàbrica a partir d'imatges d'Altamira, l'anomenada capella sixtina de l'art rupestre, i de la zona franca de Niaux. Certament, hem comprovat que l'art d'aquesta zona és conegut pels nostres alumnes, paradoxalment més que no pas el nostre, probablement perquè en els llibres de text no es treballa tant com el del nord peninsular. En aquesta unitat, dins de la línia de presentació d'imatges amb colors i quan més nítides millor, hem difós alguns dels 39 jaciments existents a Catalunya amb característiques semblants. Des del jaciment del Cogul a la comarca de les Garrigues, fins a l'abric de la serra de la Pietat d'Ulldecona (el Montsià) fent esment dels abrics ubicats als termes municipals de les poblacions de Vandellòs (el Baix Camp) o Tivissa (el Baix Ebre), sense deixar de costat abrics de fora del Principal, com els impressionants jaciments del barranc de la Gasulla (Ares del Maestrat) o la Valltorta (Tirig), al nord del País Valencià.

Ara bé, el fet d'escollir la balma de Cabrafeixet com centre de la nostra intervenció didàctica obeeix a la proximitat i relatiu bon accés per una banda i, per l'altra, a la claredat i nitidesa de l'escena de caça que apareix a la paret de la roca, molt diferent a altres jaciments com els ja esmentats d'Ulldecona, o els de la Valltorta o la Gasulla, on no resulta tan fàcil d'identificar-hi les figures pintades.

El treball que ha de fer l'alumne consta de dues parts clarament separades: una que podríem denominar de teòrica -per la informació visual i escrita que facilita- i una altra fonamentalment pràctica, en què l'alumne ha d'aplicar els coneixements apresos.

El lloc de la realització de l'experiència didàctica està en funció d'aquesta estructuració. Així, la part teòrica es realitza a l'aula ordinària mentre que la part que fa referència a l'aproximació pràctica es desenvolupa a l'aula d'informàtica i, si és possible, a criteri del professor, un dia es dedica a la visita al jaciment de Cabrafeixet. Les activitats a realitzar a l'aula ordinària i d'informàtica són obligatòries, tanmateix la sortida a Cabrafeixet, al Perelló, pot ser opcional, tot i que s'aconsella la visita per un millor aprofitament i rendibilitat del treball, a més de la gran motivació que genera en l'alumne. En cas que es faci l'excursió hi ha exercicis que es realitzen

durant la mateixa sortida, però sempre amb la possibilitat posterior d'enllestir algunes activitats a l'aula d'informàtica

En el cas de voler organitzar la sortida a l'abric de Cabrafeixet, que és la nostra proposta, suggerim, abans de res, que s'obtingui informació a l'Ajuntament del Perelló, a l'oficina de Turisme d'aquesta vila o també al CRP de la comarca del Baix Ebre. Vista la viabilitat de la sortida, oferim uns suggeriments més, partir d'un grup poc nombrós, entre 20-25 alumnes, organitzats en petits grups de 3 a 5 alumnes com a màxim. En el nostre cas, per motius pràctics, hem fet la sortida regularment amb un grup de 40-45 alumnes, dels quals resulten 15 grups de 3 alumnes cadascun. I hem de dir que el resultat de l'experiència ha estat força acceptable comptant amb la col·laboració de dos professors acompanyants -preferiblement els tutors- a més del professor especialista i organitzador. Cada professor s'ha encarregat de 5 grups. Això no obstant, reiterem el suggeriment d'efectuar la sortida amb un grup que no superi els 25 alumnes, si és possible.

Els materials que s'han utilitzat a l'aula ordinària han estat els estris propis de l'alumne per a l'àrea de Ciències Socials i, ultra això, el material imprès propi del dossier sobre les pintures rupestres; pel que fa a la part teòrica, el material que s'ha extret del mateix CD-ROM.

A l'aula d'informàtica, cada dos alumnes han comptat amb un ordinador; aquest ha estat el nostre cas; però no cal dir que és preferible un ordinador per cadascun dels alumnes.

En cada ordinador s'hi instal·la el CD-ROM de què parlem, i a partir de la gran pantalla el professor, des de la seva taula, va donant les oportunes instruccions..

En aquest CD-ROM trobem a la part superior de la portada un menú format pels següents apartats: presentació, metodologia, aproximació teòrica, aproximació pràctica, guia didàctica i bibliografia. Clicant a cadascun d'aquests apartats apareix un nou menú format, per exemple, en el cas de la metodologia, pels apartats següents: fonamentació, objectius, continguts, material, aspectes metodològics, avaluació i temporització.

Es tracta de la informació per al professor igual que la presentació i la bibliografia.

La resta -aproximació teòrica, pràctica i guia didàctica- l'ha de fer l'alumne actuant el professor com a mitjancer de l'activitat corresponent.

En aquest material informàtic resulta útil d'obrir l'icona que ens dóna accés al recull d'imatges. A nosaltres ens ha resultat molt profitós ja que a través de la pantalla gran de l'ordinador instal·lada a l'aula l'hem pogut treballar amb els nostres alumnes. Ha anat bé per introduir, explicar, comentar, analitzar, preguntar, comparar, sintetitzar....I en el cas d'emprar l'ordinador com a eina de classe la imatge és fonamental i preferible al text escrit.

En total son 39 imatges, de les quals tres corresponen a mapes: un mapamundi, un de la península Ibèrica i un altre de comarcal de Catalunya; i una altra imatge presenta una línia cronològica per tal d'estudiar i emmarcar la realitat temporal de l'art parietal.

Finalment, pel que fa al material, en cas d'organitzar una sortida suggerim brúixula, càmera fotogràfica, lupa, (ne recomanem una per grup) plànols, calçat còmode, gorra i fulls d'activitats.

En quant a la metodologia de treball, ha estat fonamental partir del treball previ a l'aula per tal d'introduir el tema i veure l'estat inicial en què es troben els nostres alumnes. En aquesta primera fase es treballa el tema en gran grup. En una altra sessió s'entra en una nova fase a realitzar a l'aula d'informàtica: i en aquest sentit resten assolibles els objectius en funció de la preparació, motivació i advertiments sobre tot allò que fa referència a la cura dels ordinadors, respecte, treball en equip, mètode, etc. Podem dir que tot el conjunt de l'activitat ha estat força motivadora envers l'organització de la sortida.

En el nostre cas vam decidir de fer la sortida i l'hem preparada amb molta cura. La sortida d'acord amb la planificació ha anat bé i els alumnes han respost a les nostres expectatives. El fet de caminar a peu lentament i parar de tant en tant ha permès tenir una idea pausada de la ubicació, el paisatge, la resposta a alguns enigmes com, per exemple: -per què les coves estan ubicades en aquests llocs?, -Per què pintaven aquells animals?, -Com devien viure els homes de la prehistòria?, -Quines eines empraven?

Tot aquest mètode de treball resulta interessant en un doble sentit, per una banda, per la seva aplicació al cas concret de Cabrafeixet, però també per la seva aplicació a altres indrets similars que, en el cas de les pintures rupestres llevantines, presenten unes característiques semblants.

A tall de cloenda

Per acabar anotem a continuació algunes observacions que hem fet i que han estat objecte de reflexió per part nostra, tot i que, no cal dir, podrien ser més:

1.-El principal inconvenient que pot donar-se en activitats d'aquesta tipologia és que l'alumne s'hi pot quedar decebut en contemplar l'estat d'un jaciment rupestre, per això, és important el treball previ i de preparació a les aules, per tal de fomentar la imaginació i la sensibilitat envers aquest art primerenc de la Història de la Humanitat.

2.-Sempre que puguem trencar la rutina a l'aula això representa un guany tant per a l'alumne com per al professor. En aquest sentit l'ús de les noves tecnologies és fonamental. En el nostre cas l'ordinador ha permès que l'alumne manipuli, reflexioni, treballi; i a més, ja d'entrada, es fa una idea aproximada de que veurà a partir de la quantitat d'imatges en colors que apareixen al CD-ROM. Si, a més, podem fer la sortida, l'èxit es possible sempre que el temps ho permeti, perquè l'activitat es fa a l'aire lliure, per tant, s'ha de comptar amb les previsions meteorològiques, i més quan no hi ha possibilitat d'aixoplugar-se i, òbviament, el terreny ha d'estar sec.

3.- En el fons, la present proposta d'unitat didàctica representa una invitació a conèixer i entendre un ric patrimoni dispers per les nostres muntanyes, força desconegut a casa nostra. Sempre es tracta de la mateixa premissa: cal conèixer per estimar !Pensem que quan els nostres alumnes van finalitzar l'activitat que nosaltres vam idear i experimentar van descobrir la importància de les pintures rupestres en la història de la humanitat, tant per la gran aportació que feren aquells éssers humans en la gran cadena de la història com per la importància de les pintures com a font primària que descriu i narra la vida durant la prehistòria a casa nostra.

4.-El treball, basat en el CD-ROM entès com a eina didàctica, òbviament presenta avantatges i inconvenients. El primer i principal avantatge és aquella màxima tan coneguda que diu que "una imatge val que més que mil paraules" i amb aquesta experiència els alumnes han estat més sensibles i, conseqüentment, han après més ràpid.

També hem valorat molt positivament l'autonomia de la sortida tant a nivell organitzatiu -pel que fa a nosaltres- com per la referència al treball de l'alumne. Una autonomia total, perquè en realitat només s'ha de comptar amb el transport, amb la qual cosa la sortida no presenta problemes afegits com la organització via altres institucions en què no sempre s'admeten totes les sol·licituds presentades, i fins en ocasions la petició queda en eterna reserva.

En el nostre cas la llista d'elements positius, tant per al professor com per als alumnes, seria interminable, però, òbviament, també n'hi ha de negatius, com els que destaquem seguidament.

En primer lloc, cal remarcar que en experiències com aquesta que presentem resulta que el professor de Ciències Socials suporta la pitjor part, ja que el pes organitzatiu, de seguiment, i responsabilitat de l'activitat recau totalment en ell; quan en el cas d'organitzar una sortida amb una institució dedicada a tallers o altres activitats les tasques entre el professor del centre i el de la institució són compartides.

Ultra això, en el cas d'organitzar una activitat via camps d'aprenentatges, per exemple, no ha de menystenir els guanys que comporta per al professor la possibilitat de conèixer noves tècniques d'apropament al monument, d'intercanvi d'idees amb altres professionals i de reflexió de la nostra activitat quotidiana. En definitiva, una oportunitat de formació contínua al nostre abast.

Tanmateix, si bé és cert que en el cas de preparar una sortida escolar de forma lliure i independent l'activitat comporta preparació, organització i experimentació, en definitiva, responsabilitat i més feina per al professor organitzador, volem reiterar que ha estat una experiència molt positiva, i a l'hora de fer balanç entre avantatges i inconvenients ens inclinem sense cap mena de dubtes pels primers.

Tanmateix, al respecte, proposem sobre això de programar anualment dos tipus d'activitats extraescolars: unes d'iniciativa centre i altres, de forma compartida, a través d'institucions dedicades a ofertar tallers, visites etc. als centres d'ensenyament, com es el cas del CdA.

5.-Per acabar, voldríem constatar que no inventem res de nou, sinó que veritablement aprofitem les enormes possibilitats didàctiques i pedagògiques que ofereix el patrimoni monumental de les nostres comarques, desaprofitat en algun cas, com aquest de Cabrafeixet, que curiosament està declarat Patrimoni de la Humanitat.